

TRESTNÁ POLITIKA PO VSTUPE DO SHENGENU

SVETLANA SOLANÍKOVÁ

Právnická fakulta, Katedra trestného práva, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Slovenská republika

Abstract in original language

Trestná politika ako fenomén spoločenskej povahy sa dosť vzpiera empirickému skúmaniu; nie snáď pre ťažkosti pri zbere a analýze podkladového materiálu, ale skôr pre neľahké vymedzenie predmetu a zamerania výskumu. Všeobecne sa má za to, že každý štát svojou trestnou politikou deklaruje úroveň ochrany základných ľudských a občianskych práv a slobôd, ktorú je ochotný a schopný reálne zabezpečiť. Trestná politika štátu je konkretizovaná predovšetkým v jeho trestnej legislatíve, hmotnoprávnom i procesnom systéme, usporiadaní orgánov a inštitúcií poskytujúcich uplatňovanie trestnoprávnych noriem, ako aj v praktickej činnosti týchto subjektov.

Key words in original language

Trestná politika, Shengen, SR

Abstract

Criminal policy as a phenomenon of social nature rather stands out against empirical examination; not perhaps due to difficulties in collecting and analyzing of the underlying material, but rather due to a difficult definition of the object and focus of the research. In general it is considered, that each country declares the level of fundamental human and civil rights and liberties protection it is actually willing and able to provide, by its criminal policy. A state's criminal policy is primarily specified by its criminal legislation, substantive and procedural system, the organization of authorities and institutions providing the assertion of criminal norms, as well as by the practical activity of these subjects. In general, under the term "politics" we mostly understand an activity leading to setting objectives and forms of influence in public affairs; under the term "criminal policy" then activity leading to the development and use of means of the criminal law.

Key words

Criminal policy, Shengen, SR

Skúmanie trestnej politiky

Trestná politika ako fenomén spoločenskej povahy sa dost' vzpiera empirickému skúmaniu; nie snád' pre ťažkosti pri zbere a analýze podkladového materiálu, ale skôr pre neľahké vymedzenie predmetu a zamerania výskumu. Všeobecne sa má za to, že každý štát svojou trestnou politikou deklaruje najmä úroveň ochrany základných ľudských a občianskych práv a slobôd, ktorú je ochotný a schopný reálne zabezpečiť. Trestná politika štátu je konkretizovaná predovšetkým v jeho trestnej legislatíve, hmotnoprávnom i procesnom systéme, usporiadania orgánov a inštitúcií poskytujúcich uplatňovanie trestnoprávnych noriem i v praktickej činnosti týchto subjektov.

Pre náš výklad rozumieme politikou najmä činnosť, ktorá vedie k stanoveniu cieľov a foriem pôsobenia vo verejných záležitostiach; trestnou politikou potom činnosť, ktorá smeruje k tvorbe a využívaniu prostriedkov trestného práva.

Východiská trestnej politiky

P. Rock opisuje trestnú politiku ako organizovaný proces, pri ktorom sa transformujú idey a predstavy verejných činiteľov aj odborníkov do praktických opatrení realizovaných v systéme trestnej politiky.¹ G. Kaiser definuje trestnú politiku ako "trestnoprávnu časť systému sociálnej ochrany právnych statkov", ktorá využíva predovšetkým normy, zásady a prostriedky trestného práva.² Nadväzuje tak na poňatie H. J. Schneider, ktorý definuje trestnú politiku ako "súhrn všetkých štátnych opatrení prijímaných na ochranu spoločnosti a jej jednotlivých členov pred kriminalitou a v boji proti nej".³

Na tesnú súvislosť praktických opatrení proti kriminalite s všeobecným politickým očakávaním upozorňuje napr. J. Kuchta, keď rozvíja úvahy o vzťahu vedeckého skúmania kriminality s konkrétnymi formami fungovania trestného právneho systému kontroly kriminality.⁴ Vzťahom kriminológie a trestnej politiky sa zaoberá aj H. Válková, keď zdôrazňuje, že objektívne skúmanie aktuálnych kriminologických tém by nemalo slúžiť krátkodobým populistickým cieľom. Trestnú politiku potom charakterizuje ako "Kontrolu kriminality založenú na využívaní poznatkov získaných vedeckými

---

¹ Rock, P.: Introduction to Internal Law, Sixth edition, Londýn, Routhledge 1995, s. 210

² Kaiser, G. : Kriminologie 2. Munchen, 2000, Verlag Vahlen, str. 63

³ Schneider, H.J. Kriminologie, Berlín, New York, 1987, Valter de Gruyter

⁴ Kuchta, J. - Válková, H. a kol.: Základy kriminológie a trestnej politiky. Praha, C. H. Beck, 2005, s. 8 a nasl.

metódami a postupmi, najmä kriminologickým výskumom ",zahŕňajúce aj priame uplatňovanie trestnoprávných a súvisiacich noriem v praxi, vrátane snáh o zjednotenie tejto aplikačnej praxe. Ide pri tom aj o kontrolu sociálno-patologických javov, ktoré kriminalitu sprevádzajú alebo s ňou inak súvisia.⁵

Na účely skúmania trestnej politiky je potrebné rozlišovať trestnú politiku v širšom a užšom poňatí. Širšie poňatie zahŕňa do trestnej politiky všetky činnosti a opatrenia uplatňované zákonodarcami aj exekutívnymi orgánmi, štátnymi i neštátnymi organizáciami a hospodárskymi subjektmi i občianske aktivity, ktoré sú zamerané na kontrolu kriminality, jej potlačanie i prevenciu.⁶

Toto vymedzenie je pochopiteľne príliš neurčité, neumožňuje napr. odlíšiť opatrenia všeobecne politické od špecificky trestnopoliticky zameraných činností (napr. vypracovanie a presadzovanie štátneho rozpočtu je úlohou odborným a politickým, pričom však skladba a objem finančných prostriedkov a ich navrhované využitie vlastne predurčujú faktické možnosti špecifických trestnopolitických opatrení - ako príklad možno uviesť rozpočtové krytie výdavkov na trestnú politiku a políciu, alebo finančné zabezpečenie úloh rezortov pri riešení drogovej problematiky.

V tomto širšom poňatí sa tiež rozplývajú činnosti a opatrenia, ktoré síce vo svojich konečných dôsledkoch majú vplyv na stav kriminality a na jej vývoj a štruktúru (napr. úlohy pri výchove mladej generácie, opatrenia v sociálnej oblasti a pod), Ale ich primárne zameranie je na iné ciele, než na kontrolu kriminality. Súhrnne by teda bolo možné uviesť, že súčasťou všeobecnej politiky je trestná politika v širšom poňatí. Rozšírené vymedzenie trestnej politiky zahŕňa najmä trestné zákonodarstvo a aktivity aj opatrenia orgánov činných v trestnom riadení; aktivity ďalších subjektov iba v tom rozsahu, v akom sú priamo orientované na kontrolu kriminality či do trestnej oblasti.

Výstižné vymedzenie trestnej politiky preto podáva J. Musil, keď uvádza nasledovnú charakteristiku: Trestná politika, ako súčasť všeobecnej politiky, formuluje ciele a prostriedky spoločenskej kontroly kriminality pomocou trestného práva.⁷ Pre úplnosť dodajme, že v odbornej literatúre i v praxi sa tiež operuje s pojmami kriminálna a sankčná politika. Vzťah všetkých týchto pojmov je možné charakterizovať tak, že kriminálnou politikou

---

⁵ Kuchta, J. H. Váľková: Základy kriminologie a trestní politiky str. 342, Beck: 2005

⁶ Kunz, K. - L.: Súvislosti medzi kriminológiou a kriminálnou politikou a ich odlišnosť. Právník1997, č 8, s. 673-692.

⁷ Musil, J.: Úloha trestnej politiky pri reforme trestného práva. Trestné právo 1998, č 1. s. 3-5.

možno rozumieť všetky opatrenia proti zločinnosti. Vo výpočte ďalších vymedzení trestnej politiky by bolo možné pokračovať vo význame:

- Súvislosť so všeobecnou politikou,
- Zameranie na kriminalitu aj na ďalšie sociálnopatologické javy, 8
- Súvislosť s trestnou legislatívou a systémom trestnej justície,
- Využívanie prostriedkov trestného práva,

Tieto prvky, ktoré možno extrahovať z uvedených definičných vymedzení trestnej politiky, avšak pre jej empirické skúmanie nepostačujú. Vychádzame zo samozrejmeho predpokladu, že pri tvorbe trestnej politiky je potrebné rešpektovať princíp legitimity zákonodarnej a výkonnej moci. V Českej republike, ako demokratickom štáte, sú zákonodarné orgány periodicky volené, a tým je založená ich legitimita i všeobecná zodpovednosť za vytváranie trestnej politiky. Legitimita exekutívnych orgánov je daná (okrem toho, že pôsobí na základe zákona a v rámci zákonom vymedzených kompetencií) aj tým, že ich činnosť je kontrolovateľná a transparentná.⁹

Trestná politika štátu je vyjadrená najmä v jeho trestnej legislatíve v hmotnom práve aj v práve procesnom. Každý štát svojou trestnou politikou deklaruje úroveň ochrany základných ľudských a občianskych práv, ktorú je ochotný a schopný reálne zabezpečiť. Konceptné vymedzenie trestnej politiky obsahuje najmä tieto prvky: súvislosť so všeobecnou politikou, zameranie na kriminalitu aj na ďalšie sociálne patologické javy, súvislosť s trestnou legislatívou a systémom trestného súdnictva, využívanie prostriedkov trestného práva. Na vytváranie (formovanie) trestnej politiky sa okrem zákonodarných a exekutívnych orgánov podieľajú aj rôzne mimovládne organizácie. Značný vplyv majú médiá, najmä tlač a televízia, ktoré pôsobia na verejnú mienku o trestnej politike a na predstavy občanov o opatreniach proti kriminalite. Trestná politika štátu by tiež mala vyjadrovať konštanty, na ktorých je založená.

V demokratickom štáte sa uznáva legitímnosť pôsobenia ďalších subjektov na tvorbu trestnej politiky, ak rozvíjajú aktivity podložené odbornou (alebo

---

⁸ Musil, J.: Úloha trestnej politiky pri reforme trestného práva. *Trestné právo 1998*, č 1. s. 3-5.

⁹ Factum Invenio sro november 2006, veľkosť opýtaného súboru 1004 osôb (štandardné kvótny výber pre pravidelné prieskumy verejnej mienky - Omnibus).

morálnu, náboženskú a pod)autoritou. Môže ísť o rôzne mimovládne organizácie aj jednotlivcov.

V podmienkach Slovenskej republiky možno v súčasnosti pociťovať vplyv mimovládnych organizácií (NGO - non government organization) na trestnú politiku ako nie zanedbateľný. Je to dané zrejme tým, že NGO sa zamerali na rôzne súvislosti ochrany ľudských práv a slobôd a že dokázali pre svoju činnosť získať prostriedky aj zo zahraničia, odkiaľ tiež čerpali určitú inšpiráciu pre svoje aktivity. Podarilo sa tak postupne prekonať nedôveru k ich aktivitám zo strany štátnych orgánov a pôsobenie mimovládnych organizácií začalo byť chápané ako organická súčasť občianskej spoločnosti. Ich prínos pre tvorbu trestnej politiky možno vo všeobecnosti vidieť v tom, že ponúkajú mnohokrát nekonvenčné pohľady na spoločensky škodlivé javy, na ich príčiny i na možnosti prevencie, a v tom, že často disponujú informáciami a údajmi o výskyte týchto javov, ktoré sú exekutívnymi orgánmi len ťažko dostupné (napr. údaje o domácom násilí, o obchodovaní s ľuďmi a pod).¹⁰ Samostatnú kategóriu predstavuje tlač, televízia, rozhlas a ďalšie médiá pôsobiace na široký okruh ľudí a mnohokrát rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujúce verejnú mienku v štáte. A tlak verejnej mienky, napr. rast represívnych nálad v spoločnosti v dôsledku strachu z kriminality, môže značne ovplyvňovať zákonodarcu pri schvaľovaní legislatívnych zámerov a koncepcií v trestnej oblasti a v trestnej politike obzväšť.

Ako hromadný sociálny jav má kriminalita nepochybne aj značný politický potenciál v tom zmysle, že problematika jej obmedzovania a kontroly aj činnosť polície a efektívnosť justičného systému pri potláčaní zločinnosti a zaobchádzania s páchatel'ami a predstavy o vhodnosti riešení koncepčných i aktuálnych problémov v tejto oblasti sa stávajú súčasťou programov politických strán.

Formulovanie trestnej politiky sa tak stáva aj predmetom politického súperenia. Významným komponentom trestnej politiky je hodnotenie jej efektívnosti. Kritériá efektívnosti však nie sú jednoznačné, pretože v etiológii zločinnosti sa uplatňuje rad rôznych faktorov. Okrem obvyklého indikátora efektívnosti, akým je rast a pokles kriminality (získovanie dynamiky a štruktúry kriminality), je nevyhnutné zohľadniť aj výskyt recidív (efektívnosť zaobchádzania s páchatel'ami), výšku nákladov na boj so zločinnosťou (rozpočtové náklady na činnosť polície, súdov, na väznenstva, na odškodňovanie obetí), je nutné prihliadať aj na skutočnosť, že časť populácie (kriminálna kontingent) sa nezúčastňuje na tvorbe národného dôchodku ("cost of crime" v širšom zmysle) apod.

---

¹⁰ Factum Invenio s. r. o. listopad 2006, veľkosť dotazovaného souboru 1004 osob (standardní kvótní výběr pro pravidelné průzkumy veřejného mínění - Omnibus).

Na IV. konferencii Európskej kriminologickej spoločnosti (Amsterdam, august 2004) bolo upozornené aj na ďalšie kritériá efektívnosti trestnej politiky, akými sú jej ohlas v médiách a akceptácia konkrétnych trestnopolitických opatrení verejnosťou. Pre ilustráciu tohto prístupu možno spomenúť výsledky aktuálneho prieskumu verejnej mienky v ČR, keď z celkového počtu 10048 6 respondentov na otázku, či si myslia, že sú informovaní o opatreniach, ktoré sú v Českej republike vykonávané k obmedzovaniu kriminality, iba 6,2% odpovedalo jednoznačne kladne, 22,9% uviedlo, že sú čiastočne informovaní, 39,1% uviedlo, že majú skôr nedostatok informácií a 25,6% jednoznačne chýbajú informácie o opatreniach na obmedzovanie kriminality (6,3% uviedlo, že nevie alebo otázku nevie posúdiť). Uvedené výsledky naznačujú, že občania SR nemajú dostatok informácií o vykonaných opatreniach proti zločinnosti v našej spoločnosti, čo môže mať značný vplyv na ich akceptácii trestnej politiky štátu, na ich vzťah k polícii i k trestnej justícii všeobecne. To, čo ľudia o trestnej politike vedia a ako to, čo poznajú, hodnotí, určuje tiež úroveň ich právneho vedomia.

Trestná politika v SR

Trestná politika v Slovenskej republike je založená na tradičnom kontinentálnom trestnom procese a na pomerne rigidnej hmotnoprávnej a procesnej úprave, ktorá poskytuje len obmedzený priestor súdom, prokurátorom i policajným orgánom pre voľnú úvahy pri hľadaní najvhodnejších postupov pri riešení trestných vecí nielen v záujme spoločnosti, ale aj obetí a páchateľov. Je však zrejmé, že aj trestná politika SR je ovplyvňovaná súčasnými trendmi existujúcimi v ostatných európskych demokratických krajinách, ako je najmä rozširovanie alternatívnych trestov a možnosťou odklonov v trestnom konaní. Do slovenskej justície teda postupne prenikajú aj prvky reparačnej justície a niektoré reparačné postupy a metódy sú už legislatívne zakotvené.

Zásadným problémom zostáva skutočnosť, že reparačné prístupy je možné aplikovať len vo vhodných prípadoch (vzhľadom na osobu páchateľa, závažnosti trestného činu, k situácii obete), zatiaľ čo trestná justícia musí reagovať na všetky spáchané trestné činy. Niektoré reparačné metódy pritom vôbec nemôžu prichádzať do úvahy. Na druhej strane však koncept reparačnej justície prináša rad možností ako skutočne diferencovať a individualizovať nielen ukladané sankcie (čo je požiadavkou všetkých penologických teórií), ale ako individualizovať aj spôsob prerokovania spáchaného deliktu, teda ako diferencovať aj trestný proces. Nepôjde teda len o známe opatrenia na zrýchlenie a zjednodušenie trestného konania pri prerokovaní menej závažných prípadov, ale o možnosť plne zohľadniť špecifickú situáciu páchateľa i obete.

Nová realita života súčasnej doby stavia do iného svetla aj niektoré tradičné princípy trestného súdництва. Asi si musíme pripustiť, že moderné teórie filozofické, sociologické, politologické a ďalšie spôsoby nazerania sveta budú ovplyvňovať naše predstavy o práve a spravodlivosti, ktoré doteraz v podstate vychádzajú z myšlienkového podhubie 18. - 19. storočia. Spravodlivosť bude možno potrebné považovať nie za ideu, či morálny a filozofický postulát, ale ako osobný pocit (to, čomu sa v anglosaskej právnej teórii hovorí *personal feeling justice*). To by potom mohlo prinášať napr. nové chápanie klasického princípu primeranosti trestu. Pretože ujma spôsobená trestom je individuálne vnímaná, ukladaný trest by mal byť primeraný morálnym hodnotám páchatel'a.

Na druhej strane však súhrn vnímanie spravodlivosti jednotlivými subjektmi odráža hodnotový systém danej komunity. Z tohto aspektu je závažnosť (škodlivosť) spáchaného činu samozrejme ďalším relevantným kritériom primeranosti trestu.

Trest by teda mal byť chápaný predovšetkým ako prostriedok na to, aby si páchatel' uvedomil škodlivosť svojho konania, a tým bol motivovaný na odstránenie alebo zmiernenie následkov spáchaného činu. Kriminológiu, ktorá aj napriek všetkej oprávnenej skepse neopúšťa ideu resocializácia páchatel'ov, sa bude musieť zrejme hlbšie zaoberať reálnymi možnosťami sankčnej politiky, a to i z hľadiska uvedenej problematiky chápanie spravodlivosti a percepcie trestov.

Trestná politika by sa mala výraznejšie orientovať tak, aby kompenzácie spôsobenej škody a satisfakcia obetiam trestného činu mala rovnakú váhu ako ochrana spoločnosti. V systéme nášho kontinentálneho práva by bolo tiež vhodné snažiť sa o rozširovanie priestoru pre uplatňovanie princípu korektnosti a priestoru pre diskrečné právomoci všetkých orgánov činných v trestnom konaní. Možno sa potom dospeje i k ozajstnej diferenciacii a individualizácii trestania a zaobchádzania s páchatel'mi.

Pojem trestná spravodlivosť

Trestná spravodlivosť, teda nazerania na primeranosť a vhodnosť spoločenskej reakcie na spáchaný trestný čin, je historicky a kultúrne podmienená. Líšia sa v jednotlivých kultúrno-civilizačných oblastiach a mení sa aj v priebehu času.

Dávne chápanie trestnej justície tak, ako o ňom máme overiteľné historické doklady, spočívalo na odplate a vyrovnaní. Známy princíp "oko za oko, zub za zub" vyjadruje nielen zámer spôsobiť páchatel'ovi rovnakú ujmu, akú spôsobil svojej obeti, ale obsahuje aj snahu "vyrovnať" situáciu páchatel'a a poškodeného. Toto vyrovnanie však bolo možné v určitých prípadoch

dosiahnuť aj nepriamo, teda kompenzáciou (poskytnutím adekvátneho odškodnenia). To je podstata rôznych možností "vykúpenie sa z trestu", teda možnosti vyhnúť sa odplate zaplatením náhrady (odškodného) obeť.

Tieto postupy boli chápané ako "spravodlivé", teda ako prijateľné a vhodné vo väčšine známych civilizačných okruhov, a to v rôznych etapách ich kultúrneho vývoja. Modalita tohto konceptu trestnej justície sa prejavovali skôr v procedúrach (mali teda skôr "procesný charakter"), napríklad v rôznych kultúrnych a náboženských zvyklostiach, podľa ktorých boli prerokované jednotlivé delikty a bolo zaobchádzané s ich páchatelmi. Kompetencie k prejednávaniu rôznych deliktov prešli v priebehu časov radikálnymi zmenami.

V pôvodnej podobe boli tieto kompetencie zrejme ponechané najvyššiemu okruhu rodiny (to je základom doteraz prežívajúcej krvnej pomsty) alebo starešinov rodu alebo zboru predstaviteľov kmeňa. Tak ako sa vyhranovala moc jednotlivých subjektov (náčelníkov, vládcov apod.), riadiacich a rozhodujúcich všeobecné i čiastkové záležitosti danej ľudskej pospolitosti (komunity), pričom táto moc bola často zdôvodňovať a zaručená náboženskú autoritou, obmedzovala sa zároveň možnosť priamych účastníkov daného konfliktu (deliktu) rozhodnúť vec podľa predstáv a záujmov obeť.

Postupom času stratili jednotlivé delikty "súkromnoprávny charakter", prestali teda byť primárne záležitosťou medzi vinníkom a poškodeným, a štát (najprv absolutistický panovník, neskôr iné subjekty - inštitúcie, na ktoré panovník delegoval svoju právomoc) si plne vytvoril trestný monopol.¹¹ V Európe tento vývoj nadobúdala špecifických črt v priebehu 11. a 12. storočia, tak ako sa postupne formovali jednotlivé štátne útvary a upevňovala moc panovníkov a cirkvi. Spočiatku si vznikajúce štátne moc vyhradila právo stíhať len najzávažnejšie činy, ohrozujúce moc panovníka alebo štátne náboženstvo. Postupne sa monopol štátu rozšíril na všetky delikty a trestné činy sa plne dostali do sféry verejného práva. Súčasťou tohto trestného monopolu sa stalo aj výlučné oprávnenie štátu koncipovať trestnú politiku a realizovať ju svojimi mocenskými prostriedkami. Tento vývoj vyvrcholil v priemyselne rozvinutých európskych krajinách približne v 19. storočia a bol odrazom celkového nazerania na úlohu štátu a súčasťou filozofického a politického myslenia tej doby. V druhej polovici 20. storočia sa dostala do popredia otázka, či štandardné systémy trestnej justície náležite reflektujú potreby obeť trestných činov a či dostatočne zaisťujú ochranu ich práv. Rozvíjajú sa rôzne viktimologicky orientované prístupy k problematike trestania a

---

¹¹ Rock, P.: The opening stages of criminal justice policy making. *The British Journal of Criminology*, Vol.35,

č.1/ 1995, str.1-16

zaobchádzania s páchatel'mi, ktoré usilujú o zlepšenie postavenia obetí v trestnom procese a o účinnejšie zabezpečenie ich práv na odškodnenie ujmy, ktorú utrpeli v dôsledku trestného konania páchatel'a, a dosiahnutie primeranej satisfakcie. Formuluje sa reštitučná (kompenzačná) penologická teória trestania, ktorá zdôrazňuje, že trest má predovšetkým umožniť, aby obeť trestného činu bola nahradená (kompenzovaná) všetka škoda, a to nielen materiálna, ale aj ďalšie škody, ktorú utrpela v súvislosti s konaním páchatel'a. Ustupuje teda záujem na potrestaní páchatel'a a prednosť má ochrana záujmov poškodených osôb. Trest, ktorý je páchatel'ovi uložený, a spôsob jeho výkonu má umožniť, aby medzi páchatel'om a jeho obeťou (a v širšom zmysle vo vzťahu k celej spoločnosti) došlo k obnove sociálnych vzťahov, narušených spáchaným trestným činom.¹² Podobný prístup presadzuje teória "sociálnej ochrany" (Marc Ancel), ktorá v rade smerov oprávnene poukazuje na obmedzené možnosti trestnej justície pri potláčaní kriminality aj na limity, ktoré má trestné právo ako regulátor správania a konania ľudí. Formálne právne porady trestného činu, teda zistenie, či dané správanie napĺňa všetky znaky skutkovej podstaty, zhodnotenie trestnej zodpovednosti páchatel'a a uloženie trestu, nevedie podľa tejto teórie k skutočnej ochrane spoločnosti, pretože nemotivuje páchatel'a, aby si uvedomil morálnu dimenziu svojho činu, porozumel jeho spoločenské škodlivosti, pochopil konkrétne následky trestného konania, ktoré poškodzujú obeť aj ďalšie osoby, a snažil sa ich odčiniť.

Základné princípy trestnoprávnej politiky

Princíp teritoriality

Základným pilierom trestnej jurisdikcie z hľadiska miestnej pôsobnosti právneho poriadku je vo všeobecnom meradle princíp teritoriality, kedy sa právna úprava vzťahuje na všetky osoby nachádzajúce sa na území daného štátu alebo jeho časti, teda v priestore vytýčený štátnymi hranicami. Je to medzinárodné právo, ktoré tento princíp obmedzuje vo vzťahu k určitým osobám, ktoré požívajú výsady a imunity zakotvené v medzinárodných zmluvách, ako sú vrcholní predstavitelia cudzích štátov, ich diplomatickí zástupcovia, poľažmo špecifické subjekty v podobe zahraničných ozbrojených jednotiek, ich plavidiel alebo lietadiel, ktoré sú z právomoci trestných orgánov vyňaté. Stále vyvíjajúce sa prostriedky na páchanie trestnej činnosti vedúce k možnostiam oddelenia miesta konania páchatel'a od miesta, kde nastane škodlivý následok protiprávneho deju, viedol k rozdeleniu teritoriality na jej subjektívne a objektívne zložky, kedy bude právnemu poriadku čiastkovým poľom aj také konanie, ktorého následky

---

¹² Schwind, H.-J.: Kriminologie. 13. vydání. Heidelberg, Kriminalistik Verlag, str. 15 (cit dle o uvedeného v pozn. 5)

nastanú, hoci z časti v inom štáte (subjektívny teritorialita), alebo naopak bude stíhaný páchatel' rokovaní v zahraničí, ak jeho následok nastal v dotknutom štáte (objektívne teritorialita). V neposlednom rade sa potom princíp teritoriality rozširuje aj na mimoriadne miesta, ktorým je prenesene podradenie štatút štátneho územia, hoci sa nachádzajú mimo vlastné teritórium domovského štátu. Ide o problematiku možného deliktneho rokovaní na palube lodí či lietadiel. Tieto dopravné prostriedky sú chápané ako plávajúce či vznášajúce sa územia, a to v prípade ich štátnu nekomerčného charakteru vždy, v ostatných prípadoch potom za predpokladu, keď sú riadne registrované v zákonom predpísaných registroch domovského štátu (princíp vlajky alebo tiež imatrikuláciu).

Princíp personality a ochrany

Ako už bolo uvedené, kľúčovou osobou celej problematiky je páchatel' trestného činu, a preto aj z hľadiska pôsobnosti trestných predpisov je potrebné zvažovať jeho viazanosť k štátnemu územia, najmä v podobe inštitútu štátneho občianstva. Hoci moderné demokratické štáty stavajú svoju jurisdikciu v prvom rade na vyššie uvedenej teritorialitě, je potrebné upraviť aj otázku postavenia páchatel'a a právomoci trestných orgánov voči nemu, najmä ak ide o vlastného štátneho príslušníka. Je teda s ohľadom na proklamované teritoriality bez debát možnosť stíhať v súčasnosti akúkoľvek osobu, ktorá sa na území daného štátu dopustila konania, ktoré napĺňa znaky skutkovej podstaty trestného činu, či už ide o vlastného občana alebo osobu s cudzou štátnou príslušnosťou (mimo uvedenej výnimky v prípade výsady a imunity podľa medzinárodného práva). V každom prípade je ideálnym riešením každého trestného stíhania, aby sa uskutočnilo na tom území, kde sa páchatel' dopustil trestného činu, pretože táto situácia väčšinou poskytuje záruku najjednoduchšieho a tiež najviac spravodlivého prejednanie celej veci. Ak sa však páchatel' vymaní z jurisdikcie príslušného štátu, možno, ako bude poukázané v nasledujúcich kapitolách, plniť účelu trestného poriadku, či už v podobe možnosti stíhať osobu mimo územia, kde bol trestný čin spáchaný, alebo ju získať do právomoci pôvodného štátu späť.

Rad štátov tak umožňuje stíhať vlastných aj cudzých občanov pre ich delikty rokovania v zahraničí na základe ďalších princípov - personality, ochrany, univerzality. Prvý menovaný predstavuje možnosť štátu prerokovať trestné činy, ktorých sa dopustia jeho vlastný občania v zahraničí. Ako bolo uvedené, cielenejším riešením je vždy postihnúť dané rokovanie priamo na teritóriu, kde k nemu došlo, však pre značné rozdiely v trestnoprávných úpravách nie je takýto postup vždy reálny. Personalita potom umožní, aby najmä rokovania občana, ktorého sa dopustil v inom štáte, ktorý dané rokovania nekriminalizuje, bolo postihnuté v domovskom štáte. Prevláda teda idea, že záujmy a práva chránené trestným kódexom štátu, ktorého je páchatel' občanom, a je daný preto predpoklad, že tieto pozná a je si vedomý následkov ich porušenia, musí byť chránená kdekkoľvek na svete, bez ohľadu, či iné štáty tak urobia alebo nie. Štát tu

vystupuje nie ako garant práv vlastných občanov, ale aj strážcu dodržiavania ich povinností a bránia do istej miery "trestné turistike". Pochopiteľne je však potrebné posudzovať vždy obzvlášť opatrne konkrétny stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť, keď v niektorých prípadoch možno nájsť v miestnych pomeroch, tradíciách či právnych i neprávnych normách dôvod beztrestnosti. Princíp vo vyššie uvedenom poňatí, kedy v podstate zo strany štátu dochádza k ochrane cudzích záujmov pred útokmi jeho vlastných obyvateľov, je označovaná ako personalita aktívny. Vedľa nej sa objavujú tiež snahy o vymedzenie jej pasívnej podoby. Táto však, oproti predchádzajúcemu prípadu, je po stránke teoretickoprávnej aj praktickej ďaleko viac problematická. Predpokladá totiž možnosť sankcionovať konania, ktorého sa dopustil svojím konaním v zahraničí cudzí štátny príslušník voči občanovi stíhajúceho štátu.

Podľa niektorých názorov je takáto pasívne personalita vyčlenená ako samostatný princíp, u iných autorov patrí do rámca princípu ochrany (princíp reálny), keď štát uplatňuje svoju právomoc z dôvodu porušenia jeho osobitne dôležitých záujmov vnútornej a vonkajšej bezpečnosti a trestné stíhanie nie je možné z hľadiska predchádzajúcich princípov teritoriality a personality, pretože páchatel' nie je štátnym občanom príslušného štátu a svojho konania sa dopustil mimo jeho územia. Vo vlastnej praxi možno nájsť podobný dualizmus, keď niektoré štáty výslovne odlišujú trestné činy smerujúci jednak voči ich občanom a ďalej proti verejným záujmom štátu ako takého (napr. trestné činy vyzvedačstva, sabotáže alebo útoku na verejného činiteľa). Príkladom v rámci EÚ sú v tomto ohľade Francúzsko (čl.113-7, čl.113-10 trestného zákona), Švédsko (hlava II, čl.3 trestného zákona) alebo v menšom rozsahu Fínsko (čl.hlava I, čl.3, 5 Trestného zákona). Naopak iné štáty sa odklonili od ochrany svojich verejných záujmov v zahraničí v trestnoprávnej rovine a túto venujú iba vlastným občanom (napr. Slovensko, § 5 Trestného zákona), zatiaľ čo ďalšie (medzi nimi aj Česká republika, § 19 Trestného zákona), síce *expressis verbis*, neuvádzajú v zákonných ustanoveniach možnosť stíhanie páchatel'a rokovaní, ktorého obeťou sa v zahraničí stal ich občan, ale táto skutočnosť je ošetrená v prípade akejkoľvek subsidiárnej kategórie princípu univerzality (§ 20 slovenského Trestného zákona). Vo všetkých prípadoch však panuje jednota v predpokladoch, za ktorých možno užiť pasívnej personality voči páchatel'ovi, a tou je predovšetkým obojstranná trestnosť a často aj stupeň nebezpečnosti predmetného správania, keď pasívne personalita pokrýva prevažne zvlášť nebezpečná rokovaní.

Princíp univerzality

Princíp univerzality ako posledný z článkov určenie miestnej pôsobnosti trestných kódexov stojí na myšlienke ochrany najzákladnejších hodnôt

uznávaných všetkými civilizovanými členmi medzinárodného spoločenstva, obsiahnutých prevažne v textoch medzinárodných zmlúv. Dochádza tak k vylúčeniu pevnej väzby medzi štátnym suverénom a jeho územím, respektíve občanov, keď trestnú jurisdikciu možno v tomto prípade uplatniť aj proti osobe, ktorá je občanom cudzieho štátu, poprípade je bez štátnej príslušnosti, ale v zahraničí má svoje trvalé bydlisko a trestný čin, ktorého sa mala dopustiť bol spáchaný aj na cudzom území. Cez spomínanou obtiažnosť dosiahnutie zhody medzi členmi medzinárodného spoločenstva, čo do obmedzenia suverenity štátu v otázkach trestného práva, panuje v určitej oblasti najzávažnejších porušení všeobecný konsenzus potreby stíhať ich páchatel'ov, nech sa nachádzajú kdekoľvek. V tomto smere je potrebné zdôrazniť striktné rozlíšenie medzi tradičnou univerzalitou a jej odvodenú, subsidiárnu formou.

Univerzalita tak, ako je na nej človek chápaný vyššie, vedie k možnosti trestného stíhania osoby bez ohľadu na to, či štát, ktorému táto primárne podlieha, kriminalizuje jej rokovania. V danom ohľade preto medzinárodné spoločenstvo vytvára skupinu rokovaní (typicky napr trestné činy genocídy, perzekúcie obyvateľstva, trestné činy spáchané vo vojnovom stave a v jeho súvislosti), ktorá pre svoju vysokú nebezpečnosť odhliada od skutočnosti, že ak by sa ho osoba dopustila vo svojom domovskom štáte, nemusela by byť vôbec postihnutá. Obojstranná trestnosť tak nie je v prípade tradičnej univerzality nevyhnutnou podmienkou. Takýto prístup môže samozrejme pôsobiť kolíziou s ústavnými princípmi niektorých štátov, najmä zachovaním právnej istoty, hoci možno zároveň povedať, že pôjde v drvivej väčšine o štáty totalitárne, ktoré sa samy, respektíve ich mocenská predstavitelia, takéhoto konania voči vlastnému obyvateľstvu, národnostným či iným menšinám alebo aj obyvateľstvu iného štátu dopúšťajú. Subsidiárna univerzalita naproti tomu stavia výlučne na zásade obojstrannej trestnosti predmetného rokovania. Z tradičného chápania univerzality je tak zachovaná možnosť posúdiť trestnosť činu spáchaného v cudzine cudzím štátnym príslušníkom, aby boli dotknuté akékoľvek výhradné záujmy rozstrekujú štátu alebo jeho občanov, ale ďalej pristupuje už citovaný požiadavku obojstrannej trestnosti ako v domovskom štáte, tak na území, ktorého trestný kódex je aplikovaný a pochopiteľne zásadný predpoklad, ktorá s takýmto stavom súvisí, teda, že páchatel' bol v aplikujúci štáte dolapený a nebol odovzdaný na trestné stíhanie do cudzieho štátu.

Formy obmedzenia trestnej jurisdikcie

Vyššie spomínaná problematika jurisdikcie štátu v oblasti trestného práva priamo nadväzuje na pozície a podmienky štátov, pri jej možnom prenose na iného územného suveréna. Takéto prenesenie suverenity na iný subjekt je všeobecne delené do troch základných rovín, keď nie všetky sú štátmi všeobecne prijímané.

Jedná sa o:

spoluprácu dvoch a viacerých štátov na základe medzinárodnej zmluvy o právnej pomoci v trestných veciach, postúpenie určitých právomocí medzinárodnej medzivládnej organizácii, alebo spoluprácu v rámci nadnárodného systému a tvorbu jednotnej právnej úpravy. Ako najmenej problematická je v súčasnosti možnosť obmedzenia trestnej jurisdikcie v prospech iného štátu za situácie, keď obe strany majú uzatvorenú medzinárodnú zmluvu, ktorá upravuje ich vzájomnú pomoc v trestných veciach, najčastejšie v podobe vydania osoby do cudziny alebo odovzdania trestné veci do cudziny. Ide vždy o vzdanie sa vlastnej suverenity pre konkrétny prípad, kedy je na zvážení justičných alebo správnych orgánov, či k obmedzeniu dôjde a v budúcnosti bude iný prípad posudzovaný úplne nezávisle na predchádzajúcich rozhodnutiach. Pomerne zložitejší je prístup štátov voči zostávajúcim dvom formám obmedzenia jurisdikcie, ktorú predstavuje presunutie niektorých právomocí na medzinárodnú organizáciu, respektíve v prípade európskej integrácie na organizáciu nadštátnej. V tomto momente sa totiž vystavujú "nebezpečenstvo" straty ďalšieho vplyvu na posudzovanie vecí do budúcnosti. Ľahšie je situácia u posledne menovaných subjektov, teda medzinárodných organizácii. Tie sú ako odvodené subjekty medzinárodného práva bytostne závislé na vôli svojich členských štátov, najmä v prípade ďalšieho rozširovania pôsobnosti danej medzinárodnej organizácie. Akékoľvek iné práva je potrebné znovu odsúhlasiť členskými krajinami, a to prevažne v podobe jednomyselného konsenzu.

Hoci teda umožňuje existencie medzinárodných organizácií, ktorých najtypickejšími predstaviteľmi sú medzinárodné tribunály, rozšírenie výkonu spravodlivosti, ich najväčšia nevýhoda splýva so všeobecnými poznatkami uzatváranie medzinárodných zmlúv, ako aj všeobecnú charakteristikou medzinárodného práva verejného, kde je treba počítat' s pomalým tempom procesu zmien zmluvných dokumentov, frekvenciou výhrad a dodatkov, ktoré brzdia vlastný cieľ každej oblasti medzinárodného práva. Nie inak je tomu aj u medzinárodného práva trestného. Treba si uvedomiť, že aj tu, rovnako ako je tomu v prípade vnútroštátneho trestného práva, reaguje medzinárodné spoločenstvo väčšinou až na vzniknuté problémy, ktoré treba riešiť.

Základné východiská trestnej politiky

Spravodlivosť predstavuje trvalú hodnotu, pretože vyjadruje túžbu človeka nájsť zmysel života. Polemiky a diskusie okolo hodnoty spravodlivosti sa markantným spôsobom dotýkajú aj trestného práva. C. Beccaria, známy právnik, filozof, literát a ekonóm sa preslávil najmä svojím dielom *Dei delitti e della pene* (O zločinoch a trestoch), v ktorom jasne vystupuje proti akejkoľvek forme tyranie, presadzuje zrušenie trestu smrti, zdôrazňuje právo na slobodu a ľudskú dôstojnosť. Propagoval vzdelanosť ako najefektívnejšiu prevenciu proti zločinnosti. Svojím prístupom podnietil reformy právneho systému, ale i trestného práva. Podľa Beccaria, aby „každý trest nebol násilím jedného človeka alebo mnohých ľudí na

jednotlivom občanovi, musí byť hlavne verejný, rýchly, nevyhnutný, najnižší z možných za daných okolností, únosný zločinom, diktovaný zákonmi“¹³. Je všeobecne známe, že Beccaria bol veľkým odporcom trestu smrti, o ktorom sa vyjadroval veľmi jasne v tom zmysle, že je lepšie zločinom predchádzať, ako ich trestať. Ako možno podľa Beccaria predchádzať zločinom? Ako ich trestať? Domnieval sa, že jedine tak, „ak budú zákony jasné a jednoduché, aby sa celá sila národa sústredila na ich ochranu“¹⁴. Vyzýval, aby svetlo sprevádzalo slobodu. Verejným záujmom podľa neho je nielen to, aby sa zločiny nepáchali, ale aj to, aby boli zriedkavejšie, pokiaľ ide o mieru zla, ktoré spôsobujú spoločnosti.¹⁵ Spravodlivosť v trestnoprávnej teórii sa skloňuje najmä v úzkej súvislosti s problematikou sankcií. Tradičným normatívnym východiskom býva § 23 Trestného zákona (zák. č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov), pojednávajúci o účele trestu. ¹⁶ Úvahy o ňom sa väčšinou končia jeho označením za odraz relatívnych koncepcií trestania v legislatíve. ¹⁷

Málokto však pri tej príležitosti voči nemu nevznesie námietku zastaranosti. Argumentuje pritom najčastejšie faktom, že v danom paragrafe úplne absentuje viktimologický uhol pohľadu na danú problematiku. O význame, aký sa v súčasnosti dáva zaobchádzaniu s obeťami zločinu a ochrane ich záujmov, pritom svedčí i tá skutočnosť, že garancia „primeranej satisfakcie obetiam trestných činov“ bola proklamovaná ako jeden z hlavných cieľov rekodifikácie Trestného zákona v SR. ¹⁸Výstižnejším príkladom reakcie na tento celosvetový trend je však obohatenie slovenského trestného procesu o také inštitúty, akými sú zmier či podmienené zastavenie trestného stíhania, ku ktorému došlo v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Korene možno hľadať v relatívne novom ideovom koncepte tzv. obnovujúcej trestnej spravodlivosti. Práve v ňom vidí čoraz viac odborníkov východisko

---

¹³ BECCARIA, C.: O zločinoch a trestoch. Bratislava, 2009, s. 23.

¹⁴ Tamže, s. 42.

¹⁵ Tamže, s. 42.

¹⁶ Rekodifikovaný Trestný zákon (zák. č. 300/2005 Z. z.) už obdobné ustanovenie neobsahuje

¹⁷ Trest nemá byť len odplatou spoločnosti za spáchaný trestný čin, ale má plniť i ďalšie funkcie (rehabilitačnú vo vzťahu k páchatel'ovi, kompenzačnú vo vzťahu k poškodenému, ochrannú vo vzťahu

k spoločnosti či preventívnu vo vzťahu k páchatel'ovi i ostatným členom spoločnosti). Bližšie:

KARABEC, Z.: Účel trestání. In: Kriminalistika, č. 3/2000, s. 108 – 117.

¹⁸ Legislatívny zámer Trestného zákona a Trestného poriadku schválený uznesením vlády SR č. 385

z 31. mája 2000, s. 2.

zo súčasných problémov trestnej politiky. 19Odborné i laické diskusie o úspešnosti trestnej politiky vychádzajú väčšinou zo všeobecne prijatých, ale aj celosvetovo platných tvrdení o čoraz rýchlejšom raste kriminality a veľmi znepokojujúcich zmenách jej štruktúry.

Od toho je už len krôčik k požiadavke vyriešiť tento čoraz závažnejší celospoločenský problém podľa možnosti čo najskôr a čo najúčinnnejšie. Pátranie po tom „najlepšom recepte“, ako vidíme, však nie je vôbec jednoduché. Niektorí vidia liek v zostrovaní trestnej represie (kriminalizácia nových foriem nežiaducich konaní, sprísňovanie trestných sankcií, využívanie všetkých dostupných foriem postihu), iní v humánnejšom zaobchádzaní s páchatel'mi (napr. ich zapájanie do rôznych rehabilitačných programov). V poslednom období však silnejú i hlasy hovoriace o kríze prevládajúcej koncepcie tzv. odplatnej trestnej spravodlivosti (retributive justice) a o potrebe nájsť jej vhodnú náhradu. Argumentujú pritom anachronickosťou jej kľúčovej idey – trestného monopolu štátu. Názor, že i subjektmi základného trestnoprávneho vzťahu sú páchatel' a štát, sa považuje za prekonaný. Dokonca v ňom vidia príčinu väčšiny ťažkostí štátneho represívneho aparátu, ktorých sme v súčasnosti svedkami. K najzávažnejším z nich patrí zvyšujúce sa zaťaženie súdництва. Vnímanie zločinnosti ako jedného z veľkých negatív súčasnosti celkom logicky vyvoláva snahu rýchlo a efektívne sa s týmto javom vysporiadať. Dostávame sa do dilemy, ako predísť zbytočným priesťahom v konaní a zároveň zachovať garancie práv všetkých procesných subjektov?

V prvom rade ide o primerané zaistenie práv a oprávnených záujmov všetkých tých, ktorí boli trestným činom akokoľvek dotknutí. Rovnako dôležité však sú i záujmy obvinených, na ktorých treba v duchu uznávaného princípu prezumpcie neviny až do okamihu právoplatnosti odsudzujúceho rozhodnutia nezávislého a nestranného súdu hľadiť ako na nevinných. I v takejto situácii štát nemôže rezignovať na zaistenie riadneho trestného procesu (fair trial), ktorého výsledkom bude súdne rozhodnutie vyhovujúce tým najprísnejším kritériám vecnej správnosti a spravodlivosti. Podstata spočíva v zistení skutkového stavu veci, ktorý čo najviac zodpovedá reálnemu priebehu konkrétneho skutku. V tejto súvislosti je dôležitá správna právna kvalifikácia skutku. Ak hovoríme o spravodlivosti, máme na mysli

---

¹⁹ Trestnou politikou sa rozumie časť politiky, ktorá formuluje opatrenia spoločenskej kontroly kriminality, využívajúc pritom prostriedky trestného práva. V tejto súvislosti sa možno stretnúť s pojmami

„kriminálna politika“ (zahŕňa všetky opatrenia proti zločinnosti, nielen trestnoprávne) a „sankčná politika“ (zaoberá sa problematikou účelu trestania, systému trestných sankcií a ich uplatňovania).

KARABEC, Z.: Možnosti sankční politiky. In: Kriminalistika, č. 3/2001, s. 162.

najmä primeranosť uloženej sankcie vo vzťahu ku všetkým okolnostiam spáchaného činu, k osobnosti páchatel'a a k záujmom poškodeného. 20

Iba za takýchto podmienok možno totiž očakávať skutočné akceptovanie rozhodnutia súdu zo strany dotknutých osôb i širšej verejnosti. Dôležitá je i potreba uplatňovať prostriedky trestnej represie iba vtedy a tam, kde jednoduchším a menej formálnym spôsobom nemožno dospieť k všeobecne prijateľnému riešeniu, ktoré rešpektuje verejný záujem na ochrane spoločnosti pred trestnými činmi a ich páchatel'mi.

Niektorí upozorňujú, že odplatná trestná spravodlivosť prehliada potreby a želania obete. Časť teoretikov hodnotí uvedený stav ako „krízu trestnej politiky“ a uvažuje o jej náhrade.²¹ V súčasnej trestnoprávnej teórii sa kryštalizujú dva spôsoby reakcie na naznačené ťažkosti s uplatňovaním odplatnej trestnej spravodlivosti.

1. zlepšovanie materiálneho a personálneho zabezpečenia orgánov činných v trestnom konaní a súdov,
2. znižovanie počtu trestných vecí, ktoré sa stanú predmetom tradičného trestného procesu.

To možno dosiahnuť dekriminalizáciou a depenalizáciou niektorých činov označených zákonodarcom za trestné. Vyššia efektivita trestného práva naznačená v prvom bode nespočíva len v „mechanickom“ zvyšovaní počtu osôb, ktoré tvoria personálnu základňu orgánov činných v trestnom konaní. Nevyhnutnosťou sa stáva i odbremenenie sudcu od administratívno-technických prác, ktoré ho odpútavajú od rozhodovacej činnosti a podieľajú sa svojím spôsobom na znižovaní kvality jej výsledkov.

V oblasti teórie a praxe sa za dôležitejšie považuje postupovať podľa druhého bodu v duchu chápania trestnej represie ako najkrajnejšieho prostriedku právnej ochrany. V tejto súvislosti je potrebné zvážiť, ktoré protispoločenské konania sú natoľko závažné, že ich páchatelia musia byť sankcionovaní podľa Trestného zákona. Je potrebné sa zamyslieť, či neexistujú trestné činy menšej závažnosti, ktoré by bolo možné úplne vyňať zo sféry trestnej spravodlivosti a dekriminalizovať ich alebo či nemožno uvažovať o zmiernení sankcií ukladaných za niektoré trestné činy, t. j. o depenalizácii trestného činu ako konfliktu medzi fyzickými osobami, ktorý možno vyriešiť iba obnovou stavu, existujúceho v danom sociálnom spoločenstve pred jeho spáchaním.

---

²⁰ LATA, J.: Účel trestu a jeho spravodlnosť. IV. časť. In: Trestní právo, č. 5/2001, s. 16 a n

²¹ Bližšie: SOTOLÁŘ, A. – VÁLKOVÁ, H., op. cit. v pozn. č. 10, s. 618 a n.

Úspešnosť trestnej politiky sa nemeria počtom potrestaných páchatel'ov ani prísnosťou uložených trestov, ale mierou uspokojenia poškodených. V konečnom dôsledku to prispieva i k postupnej zmene náhľadu na spravodlivosť ako takú.

V čom vidíme pozitíva donucujúcej trestnej spravodlivosti?

Najmä v rozšírení možnosti individuálne pristupovať ku každému páchatel'ovi, a to nielen pri ukladaní sankcie, ale v celom procese skúmania motívov, príčin a podmienok jeho trestnej činnosti; v zapojení obetí a ich širšieho sociálneho okolia do hľadania riešenia trestnej veci a vo väčšej miere akceptácie konečného rozhodnutia; v pozitívnej motivácii páchatel'a k životu v súlade s právom a zníženie indexu recidívy a zlepšenia prevencie kriminality; v zrýchlení trestného konania spôsobeného aj tým, že pomalý a nákladný štandardný proces bude treba vykonať iba v skutkovo a právne zložitých prípadoch.

Negatíva obnovujúcej trestnej spravodlivosti vidí časť odborníkov v tom že 22: jej bezformálnosť bude viesť k zníženiu štandardu práv obvineného, dosiahnutého v „klasickom“ trestnom konaní. Uvedenú námietku možno vyvrátiť poukázaním na skutočnosť, že napriek existencii množstva odklonov zostáva obvinenému zachované právo na riadny proces.

Niektorí obvinení budú aplikáciu jej princípov považovať za prejav neschopnosti štátu adekvátne reagovať na prejavy kriminality. Tým, že obnovujúca trestná spravodlivosť nez dôrazňuje potrebu potrestať páchatel'a za každú cenu, neznamená, že je voči nemu neprimerane „mäkká“. Naopak, pochopenie všetkých následkov svojho konania a pokus o ich nápravu môžu byť pre páchatel'a psychicky oveľa náročnejšie ako vykonanie niektorých trestov, iluzórna je predstava, že sa vždy podarí nastoliť v sociálnom prostredí „pôvodný stav“ narušený trestným činom.

Toto tvrdenie vníma obnovujúcu trestnú spravodlivosť ako potenciálnu náhradu trestnej spravodlivosti odplatnej. Viac ako vhodne využívaný doplnok trestania môže byť obnovujúca trestná spravodlivosť tým správnym liekom na akútnu bolesť – zvanú zločinnosť. Podľa Beccaria základným cieľom každého dobrého zákonodarstva, ako sme už uviedli, je lepšie zločinom predchádzať, ako ich trestať. Ide v podstate o umenie viesť ľudí k najväčšiemu možnému šťastiu, ak chceme hovoriť o výpočte všetkého dobrého.²³ Ľudia sa podľa neho majú báť iba zákonov, pretože obava pred zákonmi je prospešná, avšak ako Beccaria zdôrazňuje, ale skazonosná a

---

²² KARABEC, Z., op. cit. v pozn. č. 25, s. 15 a n

²³ BECCARIA, C.: O zločinoch a trestoch. Bratislava, 2009, s. 115

veštiaca zločiny, je obava človeka z človeka. Predchádzať zločinom môžeme prostredníctvom slobody, vzdelania, verejnej bezpečnosti súdov, ako i odmeňovania čestnosti.

Schengen a Slovenská republika

Pôvod Schengenskej dohody je potrebné hľadať v Sarrebruckskej dohode medzi Francúzskom a Nemeckom podpísanej dňa 13. júla 1984 ako dôsledok štrajkovej pohotovosti európskych dopravcov proti nekonečným radom na hraniciach oboch krajín. Táto dohoda predpokladala postupné rušenie kontrol na hraniciach oboch signatárov a okrem voľného pohybu tovaru zároveň predpokladala aj voľný pohyb osôb.

Francúzsko a Nemecko sa skontaktovali s krajinami Beneluxu za účelom zjednodušenia pohybu tovaru a osôb cez hranice (Belgické kráľovstvo, Holandské kráľovstvo a Luxemburské veľkovevodstvo zaviedli už v roku 1960 takmer úplnú voľnosť pohybu medzi sebou) a výsledkom ich spoločného úsilia bolo podpísanie dohody nesúcej meno malého luxemburského mestečka Schengen.

Schengenská dohoda podpísaná dňa 14. júna 1985 sa stala základným aktom postupného zrušenia kontrol na spoločných hraniciach s cieľom voľného prekračovania vnútornej hranice občanov zmluvných štátov a rozvoja voľného pohybu služieb a tovaru. Keďže bola len rámcovým dokumentom deklarujúcim súhlas signatárov so spomínanými opatreniami, prijatý bol Vykonávací dohovor k Schengenskej dohode, tzv. Schengenský dohovor podpísaný dňa 19. júna 1990 ako implementačný akt dohody z roku 1985. Schengenský dohovor ustanovuje zrušenie kontrol na vnútorných hraniciach signatárskych štátov, vytvára spoločné pravidlá kontrol na vonkajších hraniciach a zavádza sprievodné opatrenia umožňujúce zrušenie kontrol na vnútorných hraniciach.

Slovenská republika sa zaviazala k implementácii Schengenského dohovoru podpísaním prístupovej zmluvy v Aténach dňa 16. apríla 2003. Schengenský dohovor má za cieľ zabezpečiť najmä:

- zrušenie kontrol osôb a tovaru na vnútorných hraniciach vrátane letísk a prístavov a posilnenie kontrol na vonkajších hraniciach (momentom zrušenia kontrol na vnútorných hraniciach s príslušnými novými členskými štátmi a momentom plného uplatňovania Schengenského acquis sa nové členské štáty stanú plne zodpovedné za ochranu vonkajšej schengenskej hranice bez výnimky vrátane hraníc s tými členskými štátmi, s ktorými ešte kontroly na vnútorných hraniciach nebudú zrušené)

- zlepšenie organizácie a zváženie účinnosti spolupráce medzi národnými systémami policajnými, súdnymi (justičnými), colnými a ďalšími správnymi orgánmi
- zriadenie Schengenského informačného systému ako spoločného pátracieho a informačného systému na pomoc proti kriminalite
- postupnú harmonizáciu niektorých dôležitých postupov týkajúcich sa hlavne spoločnej vízovej a azylovej politiky, problematiky zbraní a streliva, súdnej spolupráce v trestných veciach a ďalších.

Jedným z najdôležitejších predpokladov zrušenia kontrol na vnútorných hraniciach je funkčný Schengenský informačný systém (ďalej len „SIS“) ako kompenzačné opatrenie na zabezpečenia bezpečnosti v schengenskom priestore. SIS zabezpečuje výmenu informácií relevantných pre činnosť pracovníkov hraničných kontrol a orgánov vydávajúcich víza a povolenia na pobyt, takže bezprostredne súvisí so slobodou pohybu ako jednou zo slobôd vnútorného trhu. Každá členskej krajine umožňuje využívať centrálnu databázu pozostávajúcu z policajných a justičných informácií. Nevyužíva sa len na hraničných priechodoch, ale aj vo vnútrozemí členských štátov a umožňuje príslušníkom bezpečnostných zložiek členských štátov monitorovať údaje o osobách a predmetoch zaradených do databázy v ktorejkoľvek členskej krajine (a samozrejme aj adekvátne a promptne reagovať v určitých prípadoch).

Slovenská republika sa pripojila k systému SISone4all od začiatku septembra 2007 na hraničných kontrolách a na letisku v Bratislave.

Záver

Chápanie trestnej spravodlivosti sa v posledných desaťročiach zmenilo a jej obsah dostáva nový rozmer. Trestná politika už nie je iba reakciou štátu ako zvrchovanej moci na páchanie trestnej činnosti v podobe uznania viny páchatel'a a uloženia trestu.

Trestný čin definovaný ako ujma spôsobená štátu je čoraz viac chápaný ako ujma spôsobená jednotlivcovi. Spáchaním trestného činu dochádza síce k porušeniu práva, ale obnovujúca justícia poukazuje predovšetkým na narušenie vzťahov v spoločnosti. K naplneniu trestnej spravodlivosti dochádza za účasti páchatel'a, poškodeného a spoločnosti, a to aspoň pokúsením sa o obnovu narušených vzťahov. Trestná politika sa tak stala filozofiou jednotlivých novelizácii trestného zákona, zavádzania jednotlivých alternatívnych trestov, prijatia i samotnej rekonštrukcie trestného práva hmotného.

Práca súhrne zobrazuje jednotlivé postoje k trestnej politike, vytvára súhrn názorov a vývoj jednotlivých názorových systémov. V poslednej časti sa

zameriava na trestnú politiku po vstupe Slovenskej republiky do Shengenského priestoru.

Literature:

-
- BACON, F.: Eseje. Praha 1985.
- BECCARIA, C.: O zločinoch a trestoch. Bratislava, 2009.
- CHOVANCOVÁ, J.: Liberalizmus, vs. komunitarizmus. Bratislava: VO PF UK, 2009.
- KARABEC, J.: Jaká je budoucnost trestníjustice? I. část. In: Trestníprávo, č. 3/2003, s. 2 – 4.
- KARABEC, J.: Možnosti sankční politiky. In: Kriminalistika, č. 3/2001, KARABEC, J.: Účel trestání. In: Kriminalistika, č. 3/2000,
- KRATOCHVÍL, V.: Trestní právo (opět) na přelomu? In: Justičná revue, č. 2/2003.
- Legislatívny zámer Trestného zákona a Trestného poriadku, schválený uznesením vlády SR č. 385 z 31. mája 2000; www.vlada.sk (pristúpené 20. 7. 2005).
- LATA, J.: Účel trestu a jeho spravodlnost. IV. část. In: Trestní právo, č. 5/2001.
- ROUSSEAU, J. J.: Rozpravy. Praha, 1978.
- SOTOLÁŘ, A. – VÁLKOVÁ, H.: Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století? In: Trestní právo, č. 1/2000.
- SOTOLÁŘ, A. – VÁLKOVÁ, H.: Trestní spravodlnost na přelomu tisíciletí. In: Právní rozhledy, č. 12/1999.
- WARVILLE, J. P. B.: Theorie des lois criminelles. Berlin, 1785.

Contact – email

Svetlana.solanikova@hotmail.sk